

УДК: 336. 14(477)

Юрій Мускін

доктор економічних наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
muskin@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-8160-3262

Володимир Краєвський

доктор економічних наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
kraevskyyvm@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-3513-3666

МОДЕЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Yurii Myskin

Dr. Sc. (Economics) Prof.,
State Tax University, Irpin, Ukraine

Volodymyr Kraievskiy

Dr. Sc. (Economics) Prof.,
State Tax University, Irpin, Ukraine

MODEL OF FISCAL POLICY FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Анотація. Розроблено модель підпорядкування фінансової політики забезпеченню сталого розвитку України. Ключовим елементом моделі є фінансово-регуляторний потенціал фінансової політики, який поєднує функціонал фінансової політики та цільову зорієнтованість процесів її формування та реалізації. Розкрито основні аспекти конвергенції та дивергенції фінансового та регуляторного функціоналу фінансової політики. Ідентифіковано цілі фінансової політики забезпечення сталого розвитку держави. Описано механізм їх досягнення через призму фінансової та регулюючої функцій фінансової політики. У межах кожної з функцій фінансової політики розкрито логіку її впливу на забезпечення екологічних, соціальних та економічних стандартів життєдіяльності населення. На цій основі визначено наукові засади системного зв'язку між передумовами формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу фінансової політики та завданнями її соціалізації.

Ключові слова: фінансова політика, сталий розвиток, оподаткування, бюджетна політика, фінансова соціологія, соціалізація, соціально-економічний розвиток, фінансово-регуляторний потенціал.

Abstract. *A model has been developed to align fiscal policy with ensuring the sustainable development of Ukraine. The key element of this model is the fiscal-regulatory potential of fiscal policy, which integrates the functional aspects of fiscal policy and the goal-oriented processes of its formulation and implementation. Purpose. The aim of the study is to develop, based on a functional-goal-oriented approach, a model for aligning fiscal policy with ensuring the sustainable development of Ukraine. Methods. The following methods were used during the research: the modeling method – to illustrate the mechanism of implementing fiscal policy functions in the context of ensuring sustainable development; the comparison method – to analyze the ambivalent and synergistic approaches to the dialectics of fiscal sociology; and the generalization method – to formulate conclusions. Results. The main aspects of the convergence and divergence of the fiscal and regulatory functions of fiscal policy have been revealed. The goals of fiscal policy in ensuring the sustainable development of the state have been identified. The mechanism for achieving these goals through the prism of the fiscal and regulatory functions of fiscal policy has been described. Within each function of fiscal policy, the logic of its impact on ensuring environmental, social, and economic standards of living for the population has been outlined. Based on this, the scientific foundations of the systemic connection between the prerequisites for the formation and implementation of the fiscal-regulatory potential of fiscal policy and the tasks of its socialization have been determined. Conclusion. By applying a dual functional-goal-oriented approach within the framework of fiscal policy socialization, a model for aligning fiscal policy with ensuring the sustainable development of Ukraine has been developed. The central element of this model is the fiscal-regulatory potential of fiscal policy, which integrates the functional aspects of fiscal policy and the goal-oriented processes of its formulation and implementation. The analysis of the functional ontology of the fiscal-regulatory nature of fiscal policy has allowed for the systematization of its divergent and convergent dominants. A methodological basis has been developed to align the fiscal-regulatory functionality of fiscal policy with ensuring the sustainable development of Ukraine as its primary goal-oriented benchmark.*

Key words: *fiscal policy, sustainable development, taxation, budget policy, fiscal sociology, socialization, socio-economic development, fiscal-regulatory potential.*

Постановка проблеми загалом та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Поряд з усвідомленням важливості фінансової політики у процесі забезпечення сталого розвитку України, незаперечним є твердження, що вітчизняна практика її формування та реалізації характеризується наявністю значної кількості суттєвих проблем, основними серед яких є: відсутність чітких критеріїв для оцінки ефективності фінансової політики, що ускладнює визначення її реального впливу на соціально-економічний розвиток країни, низька якість системи контролю результативності фінансової політики, що створює умови для її використання в інтересах окремих осіб або корпорацій, а не суспільства загалом та протиріччя між інтересами учасників фінансової політики та соціальними цілями, що призводить до неефективного розподілу ресурсів і гальмування сталого розвитку України. Ці проблеми потребують наукового аналізу та розробки механізмів їх подолання для забезпечення ефективної фінансової політики, спрямованої на досягнення сталого розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, які розглядають досліджувану проблему, на яку спираються автори, виявлення недосліджених аспектів проблеми, якій присвячена публікація. Проблематика фіскальної політики в контексті державних фінансів завжди привертала увагу як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Серед зарубіжних учених, які внесли значний внесок у розвиток цієї галузі, слід відзначити праці Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Е. Хансена, Дж. Хікса та інших. З боку української науки важливий внесок зробили такі науковці, як В. Андрущенко, З. Варналій, В. Геєць, В. Дем'янишин, О. Десятнюк, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Лунина, В. Мельник, М. Слатвінська, О. Сущенко, В. Тропіна, К. Швабій, С. Юрій та інші.

Результати їх досліджень мають значну наукову цінність і практичну значущість. Однак динамічні зміни в економічній сфері, трансформація соціальних відносин, а також вплив інтеграційних і глобалізаційних процесів обумовлюють необхідність постійного переосмислення та оновлення теоретико-методологічних і організаційно-практичних підходів до формування та реалізації фіскальної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку України.

Крім того, актуальною стає необхідність розгляду фіскальної політики з позиції теорії соціалізації, згідно з якою основним орієнтиром фіскальної політики має бути підвищення рівня забезпеченості екологічних, соціальних та економічних умов життєдіяльності громадян держави.

В дослідженнях західних вчених (Ю. Бекгауса, С. Вестона, Р. Гольдштейна, Дж. Кемпбелла, Е. Маккаффі, Ф. Манна, Г. Мюрдаля, Г. Роузена, Б. Торглера, В. Фокке, Й. Шумпетера та інших) на перший план в осмисленні фіскальної політики уже давно вийшла людина з її світоглядом, усвідомлення ролі в соціумі, психологічними особливостями, морально-етичними цінностями, релігійними переконаннями, національною свідомістю, відношенням до несправедливості, логікою поведінки щодо сплати податків.

Різні аспекти фіскальної політики через призму соціалізації також знайшли відображення у працях українських учених, зокрема В. Андрущенка [1], В. Вишневського [2], В. Гейця [3], А. Крисоватого [4], В. Мельника [5], Ю. Мискіна [6, 7], М. Слатвінської [8], О. Сущенка [9], В. Тропіної [10] та інших. Проте комплексні дослідження, присвячені проблемам формування та реалізації фіскальної політики забезпечення сталого розвитку України крізь призму соціалізації, залишаються недостатньо розробленими.

Формування мети дослідження. Розробка на основі функціонально-цільового підходу моделі підпорядкування фіскальної політики забезпеченню сталого розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фіскальна політика є одним із ключових інструментів державного регулювання, який відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку країни. Вона спрямована на формування ефективної системи оподаткування, раціональне використання бюджетних ресурсів та створення умов для довгострокового зростання економіки, соціальної справедливості та екологічної стійкості. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України у світовий економічний простір фіскальна політика набуває особливого значення, оскільки вона має забезпечувати не лише

фінансову стабільність, але й сприяти досягненню цілей сталого розвитку, визначених міжнародними ініціативами, зокрема Цілями сталого розвитку ООН. Важливим аспектом фінансової політики є її адаптивність до економічних шоків, технологічних трансформацій та демографічних зрушень. Для забезпечення її ефективності потрібна прозорість бюджету, діджиталізація податкового адміністрування та громадське обговорення фінансових рішень. Це дозволить забезпечити збалансованість між стимулюванням економіки, соціальним захистом населення та довгостроковою фінансовою стійкістю держави.

Методологію забезпечення фінансовою політикою сталого розвитку України з позиції єдності цільового та функціонального підходів відобразимо у вигляді моделі формування та реалізації бюджетної політики забезпечення соціально-економічного розвитку країни (рис. 1).

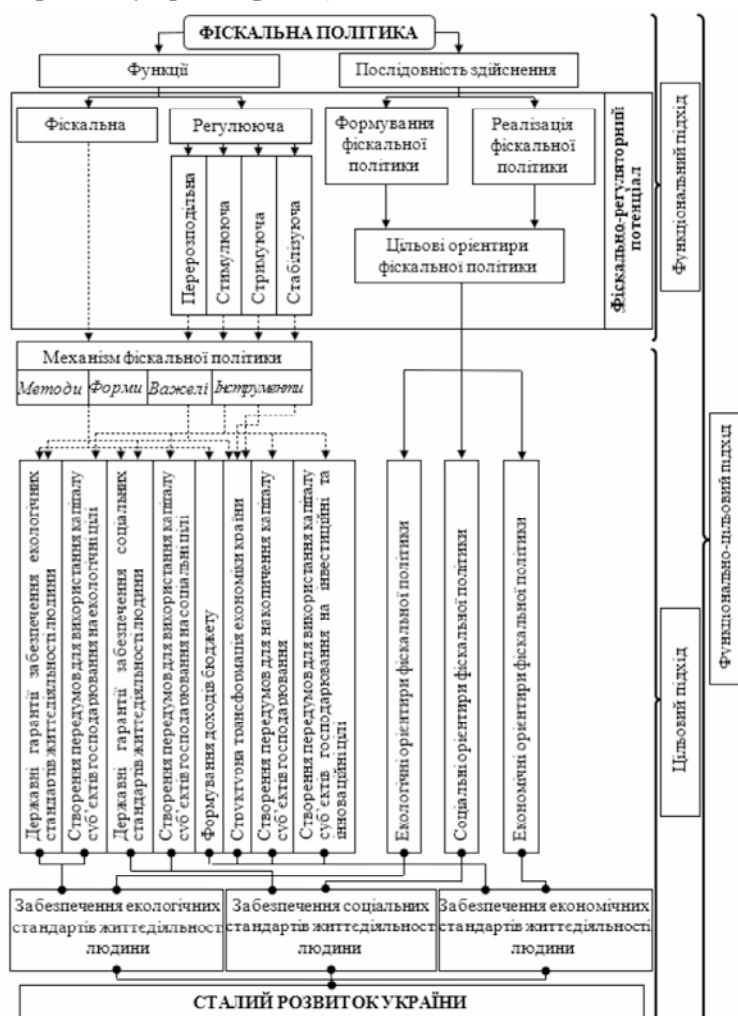

Рис. 1. Модель фінансової політики забезпечення сталого розвитку України

Джерело: розроблено авторами

Ключовою домінантою моделі фінансової політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку України, є застосування двоєдиного функціонально-цільового підходу. Цей підхід передбачає поєднання фінансово-регуляторного функціоналу формування та реалізації фінансової політики з її цільовим орієнтуванням на досягнення сталого розвитку країни.

У рамках запропонованого двоєдиного підходу вплив фінансової політики на забезпечення сталого розвитку здійснюється через реалізацію двох основних функцій: фінансової та регулюючої. При цьому функціональна взаємодія цих двох складових характеризується одночасним процесом конвергенції та дивергенції.

Основними аспектами конвергенції фінансового та регуляторного функціоналу фінансової політики є:

1. Структурна взаємодія в межах єдиної системи – фінансова та регулююча функції є взаємопов'язаними елементами державної фінансової політики. Зміни в реалізації однієї з функцій суттєво впливають на ефективність іншої, що вимагає розгляду фінансової політики як цілісної системи при внесенні будь-яких змін до її функціонування.

2. Причинно-наслідкова залежність – фінансова функція забезпечує формування фінансових ресурсів, які є джерелом реалізації регулюючого потенціалу політики. У той же час, регулююча функція створює передумови для накопичення капіталу суб'єктами господарювання, що є основою для ефективного виконання фінансових завдань.

3. Одночасна реалізація у часовому та правовому просторі – обидві функції діють синхронно в межах єдиного законодавчого поля, що обмежує можливість використання одного інструментарію для протилежних управлінських впливів, які іноді вимагаються логікою різних функцій.

4. Єдині цільові орієнтири – як фінансова, так і регулююча функції на вищому ієрархічному рівні управління спрямовані на досягнення спільних цілей.

5. Реалізація в умовах конкурентного середовища – фінансова політика, а відповідно і кожна з її функцій, функціонує в умовах суперництва між різними соціальними класами, групами та індивідами, які відстоюють власні інтереси. Це означає, що реалізація обох функцій відбувається в контексті корпоративної та лобістської боротьби.

Важливим аспектом у дослідженні фінансово-регуляторного функціоналу фінансової політики є не лише конвергентність, а й розуміння його дивергентності. Незважаючи на те, що фінансова та регулююча функції є складовими єдиного управлінського процесу, вони часто характеризуються взаємовиключною дією. Усвідомлення цього явища є необхідною умовою для гармонійного формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу державної фінансової політики.

До ключових аспектів дивергенції фінансового та регулюючого функціоналу фінансової політики можна віднести:

1. Обернена залежність граничної результативності – максимальна ефективність фінансової функції в окремих випадках може суттєво обмежувати регулюючий потенціал фінансової політики, і навпаки, надмірна акцентуація на регулюючій функції може призводити до зниження фінансової результативності.

2. Взаємовиключність інструментів фінансової політики – багато інструментів фінансової політики, які ефективні для реалізації однієї з функцій, можуть бути неефективними або навіть протидіяти іншій. Навіть теоретичне розуміння логіки їх дії не завжди забезпечує синергію на практиці.

3. Принцип гнучкості фінансової політики – для ефективного виконання фінансової функції важливою є стабільність законодавчої бази, тоді як регулюючий вплив вимагає динамічних змін у законодавстві для адаптації до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

4. Часовий лаг результатів – результати реалізації фінансової функції можуть бути помітні вже в короткостроковій перспективі, тоді як негативні наслідки надмірного фінансового навантаження проявляються лише у довгостроковому періоді. Навпаки, регулююча функція часто має обернену динаміку: її ефект у короткостроковій перспективі є мінімальним, а основні позитивні результати стають помітними лише з часом.

5. Політична доцільність – фінансова функція, завдяки своїй здатності забезпечувати швидкі результати (наприклад, збільшення бюджетних надходжень), часто є більш привабливою з точки зору політичних дивідендів. Натомість регулююча функція, яка потребує довгострокового впливу, не завжди є політично популярною і вимагає значної політичної волі для її реалізації.

Основним науковим напрямком сьогодення, у межах якого досліджується методологія підпорядкування фінансово-регуляторного функціоналу фінансової політики запитам соціуму є фінансова соціологія.

Її сутність нами розкрита у праці [6]. За її результатами було запропоновано амбівалентний підхід до діалектики фінансової соціології змінити на синергетичний (рис. 2).

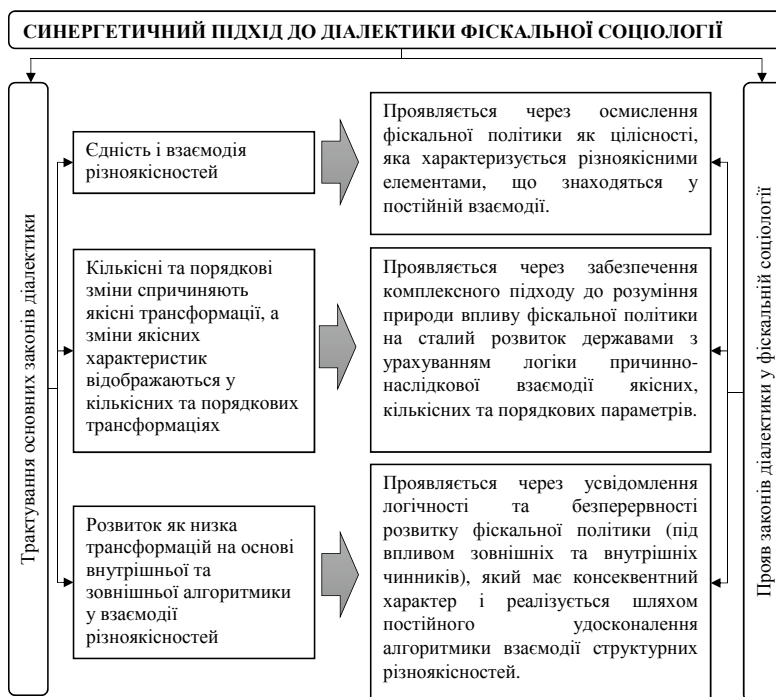

Рис. 2. Характеристика синергетичного підходу до діалектики фінансової соціології

Джерело: [6]

Врахування запропонованих уточнень до основних законів діалектики дозволяє обґрунтувати доцільність застосування синергетичного підходу у дослідженні проблем фінансової соціології, на відміну від нині поширеного амбівалентного підходу. Це створює передумови для комплексного та системного аналізу фінансово-регуляторного функціоналу фінансової політики, а також методологічних засад її реалізації у забезпеченні сталого розвитку країни через виконання фінансової та регулюючої функцій.

Перш ніж перейти до аналізу функціональної дії фінансової політики, необхідно чітко визначити та формалізувати цілі, на які вона спрямована. У контексті сталого розвитку держави цілі фінансової політики доцільно систематизувати за трьома основними напрямками: забезпечення екологічних, соціальних та економічних стандартів (рис. 3).

Рис. 3. Деталізація цілей фінансової політики забезпечення сталого розвитку держави

Джерело: складено авторами

Після деталізації цілей фінансової політики можна змодельовати механізм їх досягнення через призму основних функцій фінансової політики: фінансової та регулюючої, де остання включає перерозподільну, стимулюючу, стримуючу та стабілізуючу підфункції.

Фінансова функція реалізується шляхом забезпечення надходжень до державного бюджету, що є основою для виконання державою своїх обов'язків щодо гарантування екологічних та соціальних стандартів життєдіяльності населення. Ця функція є ключовим елементом у забезпеченні фінансової стійкості держави та створенні умов для реалізації соціальних та екологічних програм (рис. 4).

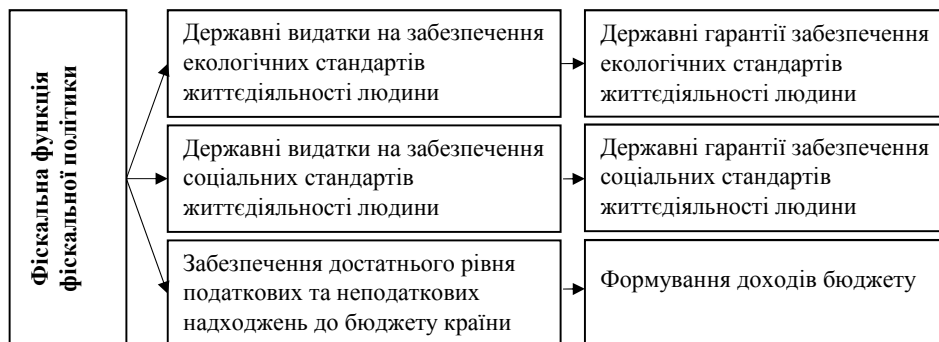

Рис. 4. Схема реалізації фінансової функції фінансової політики

Джерело: складено автором

Реалізація фінансової функції фінансової політики потребує врахування її специфічної природи. З одного боку, стратегічне управління передбачає визначення оптимального рівня екологічних та соціальних стандартів життєдіяльності населення, які мають бути формалізовані на основі збалансованої системи показників. Ці стандарти слугують орієнтиром для планування необхідних фінансових ресурсів, спрямованих на їх досягнення. З іншого боку, обсяг доходів бюджету, як обмежуючий фактор, визначає пріоритетність напрямів забезпечення цих стандартів.

Усвідомлення цієї особливості вимагає комплексного підходу, який поєднує вектор цілей (ієрархічно структуровану множину цілей, спрямованих на досягнення бажаного рівня екологічних та соціальних стандартів) з реальним станом наявних фінансових ресурсів. Для цього необхідно застосовувати інструменти макроекономічного бюджетного прогнозування, планування та програмування.

Бюджетне прогнозування дозволяє оцінити наявні фінансові ресурси держави. Бюджетне планування визначає стратегічні цілі та орієнтири у довгостроковій, середньостроковій та короткостроковій перспективах, на які спрямовується фінансова політика. Бюджетне програмування забезпечує узгодження наявних ресурсів із поставленими цілями шляхом розробки конкретних програм дій.

Перерозподільна підфункція регулюючої функції фінансової політики спрямована на забезпечення державних гарантій соціальних та екологічних стандартів життєдіяльності населення, а також на структурну трансформацію економіки держави. Це досягається через інструменти прямого впливу (цільові бюджетні видатки) та опосередкованого управлінського впливу (система оподаткування та бюджетне кредитування) (рис. 5).

Основною метою перерозподільної підфункції регулюючої функції фінансової політики є забезпечення цілісності макроекономічної системи держави та її орієнтації на задоволення потреб, обумовлених демографічними факторами. Ця функція реалізується через управління оподаткуванням та видатковою частиною державного бюджету, формуючи довгострокові структурні пропорції в економіці країни.

Рис. 5. Схема реалізації перерозподільної підфункції регулюючої функції фінансової політики

Джерело: складено авторами

Для впливу на соціально-економічні процеси у середньостроковій перспективі використовуються стимулююча та стримуюча підфункції регулюючої функції фінансової політики. Стимулююча підфункція реалізується через: 1) базовий інструментарій податкового менеджменту; 2) інструментарій пільгового оподаткування, що охоплює: звільнення від сплати податків, податкові вирахування (знижки), знижені ставки податків, зменшення податкових зобов'язань, відстрочки, розстрочки та податкову амортизацію; 3) бюджетні видатки та бюджетне кредитування, які спрямовані на підтримку стратегічно важливих напрямів економічного розвитку.

Основні цільові орієнтири стимулюючої підфункції включають: створення умов для накопичення капіталу суб'єктами господарювання, спрямування капіталу на екологічні, соціальні та інноваційно-інвестиційні цілі, забезпечення зростання сукупного попиту та пропозиції (рис. 6).

Рис. 6. Схема реалізації стимулюючої підфункції регулюючої функції фінансової політики

Джерело: складено авторами

У свою чергу, стримуюча підфункції регулюючої функції фінансової політики спрямована на обмеження діяльності, зорієнтованої на забезпечення деградаційно-паразитичних потреб людини, згладжування міжгалузевих диспропорцій в макроекономіці та зменшення сукупного попиту і пропозиції, що повинно упереджувати кризи перевиробництва (рис. 7).

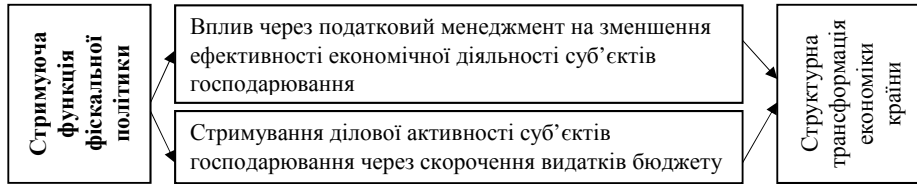

Рис. 7. Схема реалізації стримуючої підфункції регулюючої функції фінансової політики

Джерело: складено авторами

Стабілізуюча підфункції регулюючої функції фінансової політики спрямована на зменшення амплітуди циклічних коливань в економіці і реалізується шляхом регулювання сукупного попиту та пропозиції через інструментарій податкового менеджменту, бюджетні витрати і бюджетні кредити (рис. 8).

Рис. 8. Схема реалізації стабілізуючої підфункції регулюючої функції фінансової політики

Джерело: складено авторами

Таким чином, описативна модель формування та реалізації фінансової політики забезпечення сталого розвитку України дозволила здійснити ідентифікацію цілей фінансової політики та підпорядкування їм процесу реалізації функцій фінансової політики через бюджетний механізм та процес управління фінансовими відносинами.

Висновки. На основі застосування двоєдиного функціонально-цільового підходу в межах соціалізації фіскальної політики розроблено модель її підпорядкування забезпеченню сталого розвитку держави. Центральним елементом цієї моделі є фіскально-регуляторний потенціал фіскальної політики, який інтегрує функціональні аспекти фіскальної політики та цільову спрямованість процесів її формування та реалізації.

Аналіз функціональної онтології фіскально-регуляторної природи фіскальної політики дозволив систематизувати її дивергентні та конвергентні домінанти. До дивергентних домінант належать: структурна взаємодія в межах єдиної системи – державної фіскальної політики; причинно-наслідкова залежність; одночасна реалізація у часовому вимірі та в межах єдиного законодавчого поля; єдині цільові орієнтири на вищому ієрархічному рівні управління; реалізація в умовах конкурентного протистояння між різними класами, соціальними групами та індивідами, які відстоюють власні інтереси. Конвергентність фіскальної та регулюючої функцій фіскальної політики проявляється через: обернену залежність максимальної граничної результативності; взаємовиключну дію значної кількості інструментів; протилежні вимоги до принципу гнучкості фіскальної політики; різний часовий лаг прояву результатів; відмінне ставлення до політичної доцільності.

Результатом застосування двоєдиного функціонально-цільового підходу до соціалізації фіскальної політики стала розробка методологічного базису, що підпорядковує фіскально-регуляторний функціонал фіскальної політики забезпеченню сталого розвитку України як її головного цільового орієнтиру. У межах кожної з функцій фіскальної політики розкрито логіку її впливу на забезпечення екологічних, соціальних та економічних стандартів життєдіяльності населення. На цій основі визначено наукові засади системного зв'язку між передумовами формування та реалізації фіскально-регуляторного потенціалу фіскальної політики та завданнями її соціалізації.

Основними напрямками подальших досліджень є пошук шляхів оптимізації інструментів фіскальної політики та розробка методології оцінки ефективності фіскальної політики забезпечення сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція) : монографія. Київ : Алерта, 2013. 384 с.
2. Вишневецький В. П., Гурнак О. В., Вишневецька О.М. Дослідження шляхів розвитку податкових систем: неокласична, інституціональна і еволюційна парадигми. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 11 (137). С. 9–18.
3. Геєць В. М. Інститути соціалізації в Україні та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності. *Український соціум*. 2011. № 2. С. 7–34. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Usoc_2011_2_3.pdf.
4. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 248 с.
5. Мельник В. М., Гудзенко І. С. Еволюція бюджетно-податкового регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 831–836.

6. Мискін Ю.І. Діалектика фінансової соціології: від амбівалентності до синергетики. *Облік і фінанси*. 2018. № 2 (80). С. 89–95.
7. Мискін Ю.І. Соціалізація бюджетної політики України : монографія. Київ : Аграр Медіа Груп, 2019. 508 с.
8. Слатвінська М. Фінансова політика як інструмент державного регулювання. *Evropský časopis ekonomiky*. 2019. № 327. URL : https://eujem.cz/wp-content/uploads/2019/eujem_2019_5_1/eujem_2019_5_1.pdf#page=327.
9. Сущенко О. М. Фінансова політика України в парадигмі сталого розвитку : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Київ, 2021. 430 с. URL : http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/35865/dys_sust.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
10. Тропіна В. Б. Фінансове регулювання соціального розвитку суспільства : монографія. Київ : НДФІ, 2008. 368 с.

References:

1. Andrushchenko, V. L., & Tuchak, T. V. (2013). *Moralno-etychni imperatyvy podatkiv ta opodatkuvannia (zakhidna tradytsiia)* [Moral and ethical imperatives of taxes and taxation (Western tradition)]. Kyiv: Alerta.
2. Vyshnevskiy, V. P., Hurnak, O. V., & Vyshnevskaya, O. M. (2012). Doslidzhennia shliakhiv rozvytku podatkovykh system: neoklasychna, instytutsialna i evoliutsiina paradyhmy [Research on the development paths of tax systems: neoclassical, institutional, and evolutionary paradigms]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 11(137), 9–18.
3. Heiets, V. M. (2011). Instytuty sotsializatsii v Ukraini ta krainakh YeS: tendentsii rozvytku ta kliuchovi vidminnosti [Institutions of socialization in Ukraine and EU countries: Development trends and key differences]. *Ukrainskyi sotsium*, 2, 7–34. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Usoc_2011_2_3.pdf
4. Krysovatiy, A. I., & Valihura, V. A. (2010). *Dominanty harmonizatsii opodatkuvannia: natsionalni ta mizhnarodni vektory* [Dominants of tax harmonization: National and international vectors]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky.
5. Melnyk, V. M., & Hudzenko, I. S. (2015). Evoliutsiia biudzhethno-podatkovoho rehuliuвання finansovoi diialnosti subiektiv hospodariuvannia v Ukraini [Evolution of fiscal regulation of financial activities of economic entities in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 5, 831–836.
6. Myskin, Yu. I. (2018). Dialektyka fiskalnoi sotsiologii: vid ambivalentnosti do synerhetyky [Dialectics of fiscal sociology: From ambivalence to synergy]. *Oblik i finansy*, 2(80), 89–95.
7. Myskin, Yu. I. (2019). *Sotsializatsiia biudzhethnoi polityky Ukrainy* [Socialization of Ukraine's fiscal policy]. Kyiv: Ahrar Media Hrup.
8. Slatvinska, M. (2019). Fiskalna polityka yak instrument derzhavnoho rehuliuвання [Fiscal policy as a tool of state regulation]. *Evropský časopis ekonomiky*, 327. https://eujem.cz/wp-content/uploads/2019/eujem_2019_5_1/eujem_2019_5_1.pdf#page=327
9. Sushchenko, O. M. (2021). *Fiskalna polityka Ukrainy v paradyhmi staloho rozvytku* [Fiscal policy of Ukraine in the paradigm of sustainable development] (Doctoral dissertation). Kyiv. http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/35865/dys_sust.pdf?sequence=1&isAllowed=y
10. Tropina, V. B. (2008). *Fiskalne rehuliuвання sotsialnoho rozvytku suspilstva* [Fiscal regulation of social development of society]. Kyiv: NDFI.